

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Ett nytt avvägningsinstrument

Schnell, Ivar

Fornvännen 24, 125-127

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1929_125

Ingår i: samla.raa.se

ningsbesökaren till rätta och ge honom en orientering och en överblick av sammanhanget i mångfalden av föremål, som tävlade om hans uppmärksamhet, hade de talrikt besökta visningar och föredrag, som anordnades av utställningen. Till föredragen, som behandlade mera speciella, fristående problem, och som hölls i utställningens stora medeltidshall, hade förvärvats en rad framstående experter inom textilforskningen, nämligen Geheimrat Dr. Otto von Falke, Berlin (Der Kunstaustausch zwischen Europa und Asien durch die Seidengewebe des Mittelalters), museumsdirektör Thor Kielland, Oslo (Norsk billedvæv gjennom 1000 år), professor Andreas Lindblom (Siden och sammet i Mediceernas Florens. Byzans och Skåne; problem i den folkliga textilkonstens historia), museumsinspektören Poul Nörlund, Köpenhamn (Gammelnordisk dragt), och intendenten Sigurd Wallin (Storhetstidens textila begravningsståt i Sverige). De av utställningens tjänstemän ledda visningarna voro dels avsedda för allmänheten och ägde rum på bestämda tider två gånger i veckan, samt dels för skolklasser, föreningar och andra grupper och hölls efter överenskommelse. Anmälningarna till de senare blevo särskilt mot slutet så talrika, att de endast med uppbådande av extra personal kunde bli tillgodosedda och uppgingo till icke mindre än ett 70-tal. Det må även omnämnas, att vissa eftermiddagstimmar kyrklig orgelmusik utfördes av musikdirektörerna Kruse och Hennerberg å en i barockhallen inmonterad orgel. Antalet besökare under utställningen, oräknat den talrika vernissagepubliken och innehavare av frikort etc., nådde den aktningvärda siffran av 16,461 personer eller i genomsnitt 748 pr dag, oaktat januari månad anses höra till de sämre ur publikfrekvensens synpunkt. Med tillfredsställelse kan annoteras, att utställningen uppmärksammades även av de utländska fackmännen, varav åtskilliga icke blott från de skandinaviska grannländerna ingående studerade densamma.

Denna utställning fastslog, att Sverige i fråga om rikedom på gammal textilkonst intager en avgjord och framskjuten rangplats även ur internationell synvinkel och att knappast någonstädes kan uppvisas en sådan så gott som obruten utveckling av genomgående kvalitet fram till våra dagars högtstående produktion som i detta land. Må utställningen också ha fyllt sin huvuduppgift att öppna ögonen för den ständigt vaksamma tillsyn och den strängt sakkunniga vård, som dessa skatter kräva för att kunna bestå och glädja kommande generationer med sin skönhet!

Bengt Thordeman.

Ett nytt avvägningsinstrument.

Under sommarens arbete har förf. haft tillfälle pröva en avvägningsbarometer av ny typ (system Paulin), som visat sig synnerligen användbar vid arkeologiskt fältarbete. Instrumentets konstruktion går ut på att komma

bort från de elastiska efterverkningar, som vidlåda barometrar av äldre typer. Detta åstadkommes genom att den evakuerade barometerdosan tvinngas intaga ett normalläge, genom att en fjäder spännes mer eller mindre hårt. Spänningen avläses på en skala, och en tendensvisare anger när barometern intager normalläge.

På det instrument jag begagnat har skalan haft en gradering för varje meter, och det har visat sig, att med någon övning, vertikala differenser på endast $\frac{1}{4}$ m. kunnat avläsas. Vid mina undersökningar har jag begagnat instrumentet till tre olika slag av arbeten: 1) Avvägning av enstaka punkter såsom stenåldersboplatser. 2) Distanstubs-kartering av höjdkurvor genom en serie avvägningar på själva kurvan. 3) Avvägning av ett flertal karakteristiska punkter på exempelvis ett borgberg i och för skissering av höjdkurvorna.

I förstnämnda fall har instrumentet visat sig ovärderligt, särskilt vid rekognoscering och preliminär avvägning.

I fall nr 2 visade sig instrumentet icke kunna begagnas. Vid kartering för arkeologiska ändamål torde knappast en större ekvidistans ifrågakomma än 1 m., och instrumentets utslag visade sig för små för att kunna hålla isär de olika kurvorna. Dessutom visade sig instrumentets avläsning något för omständlig för att erbjuda fördel på områden där distanstub och således även avvägningstub eller spegel kunna begagnas.

Under sommaren har jag även utfört kartläggningar av fornborgar i Västmanland. Murarnas sträckning och borgbergets konturer mätte jag med distanstub, men för att få en klar föreställning om murarnas inbördes relation, har det visat sig nödvändigt att kartlägga bergen med höjdkurvor. Detta skulle utan Paulin-aneroiden varit omöjligt att utföra på rimlig tid, men *med* instrumentet har i allmänhet endast en tid av c:a en timme krävts för att slutföra ett borgbergs avvägning, och noggrannheten har varit fullt tillräcklig för uppmätningsskalan (1 : 1000). Som ett exempel vill jag nämna, att i en borg på en moränkulle med största höjdskillnad av 11 m., avvägdes c:a 40 punkter på 50 minuter. Det avvägda området var 2 har. På grund av vegetation och områdets storlek hade en lika utförlig avvägning med tub eller spegel krävt åtminstone en dags arbete.

Arbetet med aneroiden är särskilt tilltalande på grund av att felkorrekationer så sällan behöva ifrågakomma. Endast korrektion för lufttemperaturen förekommer och vanligen kan även den förbises. Instrumentets gradering är riktig vid $+ 10^{\circ}$ C. Avläses instrumentet vid t. ex. 15° uppgår felet först vid en höjdskillnad av 55 m. till 1 m.; vid 20° kräves 28 m:s höjdskillnad för att felet skall uppgå till detta belopp.

Liksom vid all barometermätning måste vid ifrågavarande instrument hänsyn tagas till lufttryckets variationer. På de små områden, som vanligen förekomma i arkeologien, kunna lufttrycksförändringarna lätt konstateras genom att avvägningen utföres korsvis över redan kända punkter. Vid enstaka avvägningar över längre sträckor kunna tryckvariationerna beräknas, om vinden ej är ojämn och byig, genom instrumentets avläsning två skilda

gångar såväl före avfärden från utgångspunkten som efter ankomsten till den sökta punkten.

Instrumentet har visat sig vara ganska oömt, väger i fältmässigt skick c:a 900 gr. och betingar med läderfodral ett pris av 200 kronor.

I. Schnell.

Litteratur och kritik.

Fritz Röder, Die sächsische Schalenfibel der Völkerwanderungszeit, Göttingen 1927. (Göttinger Beiträge zur deutschen Kulturgeschichte 1927.) — 38 sidor text med 7 fig. samt 6 planscher.

Sedan Salin i Månadsbladet 1894 framlagt sina iakttagelser rörande de tidigaste germanska fynden från England hava nya undersökningar tillkommit, vilka, fullföljande Salins uppslag, sökt bidra till en arkeologisk belysning av angelsaxernas kultur vid tidpunkten för folkens överflyttning till England. Till de senare årens forskning på området ifråga höra sålunda Plettke¹ omfattande undersökningar över den angelsaxiska kulturkretsen på kontinenten, och såsom en komplettering till dessa kommer nu Röders arbete om de saxiska skålspännena, ett till omfånget ganska oansesligt arbete men värdfullt framför allt på grund av dess noggranna och utförliga fyndstatistik.

Röders undersökning är avsedd att utvidgas till att omfatta även de likarmade spännena samt att därefter övergå i en mera utförlig behandling av angelsaxernas kultur och invasionen i England: Geschichte der Eroberung und Besiedelung Englands durch festländische Germanen. Det föreliggande arbetet är sålunda huvudsakligen att betrakta som en förberedande materialpublikation.

I behandlingen av de kontinentala skålspännenas utveckling ansluter sig Röder till den av engelska arkeologer hävdade uppfattningen, enligt vilken spännena kunna uppdelas i tvänne kronologiska grupper, en äldre grupp av pressblecksbelagda, en yngre grupp av gjutna spännena. En dylik uppdelning är emellertid, vad engelska spännena beträffar, säkerligen felaktig, och torde för de kontinentala formerna gälla endast under förutsättning att utvecklingen föres tillbaka till de med pressbleck (och infattade stenar eller glas) försedda runda skivspännena från 300-talet (jfr. Plettke a. a. Pl. 10:11). De fullt utbildade spiralornerade skålspännena synas visserligen i enstaka fall varit försedda med pressbleck; dylika spännena kunna likväl knappast uppfattas såsom representerande ett förstadium till de

¹ Alfred Plettke, Ursprung und Ausbreitung der Angeln und Sachsen, Hildesheim — Lpz. 1921 (ingår som bd. III: 1 i Schuchardt, Die Urnenfriedhöfe in Niedersachsen).